

ВОКАЛЬНА ПІДГОТОВКА НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ФОНЕТИЧНОГО МЕТОДУ

Матюшенко-Матвійчук Валентина Володимирівна,

заслужена артистка України

в.о. доцента кафедри «Мистецтво співу»

Академії мистецтв імені Павла Чубинського

ORCID ID: 0000-0003-0034-0227

Researcher ID: IXN-3065-2023

У статті описано, що використання вокальних вправ є актуальним у педагогічному процесі не тільки щодо вокалістів, співаків. Їх застосовують у безмежній кількості навчальних закладів, а також навіть у медичній сфері людської діяльності. Безумовно, професіонали, постійно працюючи над вдосконаленням свого голосу, задіють у процесі роботи над ним різноманітність спектра вправ, серед яких багато таких, що представлені у фонетичному методі підготовки співака. Мета статті – на основі наукових джерел і особистого педагогічного досвіду авторки дослідження описати вагу вокальної підготовки з використанням фонетичного методу. У процесі дослідження авторкою було використано метод структурного аналізу, починаючи з її загального огляду та деталізації саме тих аспектів, що притаманні використанню фонетичних вправ в ієрархії вдосконалення вокальних прийомів співаків і майбутніх вокалістів. Методом синтезу отриманої інформації складено єдину практично значущу концепцію, яка стала узагальненням щодо вокальної підготовки з використанням фонетичних вправ на заняттях з вокалу.

Вдале використання бази повітряного потоку, активності м'язів гортані та суперпозицію розміщення тону являє собою ефективну співочу систему. Ефективність співу є прямим результатом досвіду та навчання, яке включає в себе вміння тримати ноти довше з меншим диханням. Важливим є співвідношення акустичних і аеродинамічних голосових параметрів, які вказують, чи виробляється фонація з якомога меншими зусиллями. Вокальні фонетичні вправи мають терапевтичний ефект на джерело голосу, впливають шляхом надання м'язам гортані та диханню витончених, підтяжених тривалих ізометричних тренувань із дуже м'якою динамікою. Важливим чинником опанування культури вокальної вимови є знання з галузі фонетичної транскрипції. Професійні співаки повинні постійно працювати, підтримувати або відновлювати стан м'язів гортані, щоб уникнути так званого статичного балансу. Якщо розглядати співака як спортсмена, якому потрібні вправи на силу, витривалість, час і спритність, то фонетичний метод є важливим інгредієнтом у режимі тренувань вокаліста.

Ключові слова: вокальний, співак, вправа, фонетичний метод, артикуляція, голос.

Matyushenko-Matviichuk Valentyna. Vocal training based on using the phonetic method

This article describes that the use of vocal exercises as relevant in the pedagogical process not only for vocalists and singers. They are used in an unlimited number of educational institutions, as well as even in the medical field of human activity. Undoubtedly, professionals, constantly working on improving their voice, use a variety of exercises in the process of working on it, including many of those presented as a phonetic method of training a singer. The purpose of this article is to describe the importance of vocal training using the phonetic method on the basis of the scientific sources mentioned above and the personal pedagogical experience of the author of the study. In the process of this study, the author used structural analysis method starting with her general overview and detailing exactly those aspects that are inherent in the use of phonetic exercises in the hierarchy of improving the vocal techniques of singers and future vocalists. The method of synthesizing the obtained information is also used to create a single practically significant concept, which became a generalization regarding vocal training using phonetic exercises in vocal classes. Successful use of airflow base, laryngeal muscle activity, and pitch placement superposition constitutes an effective singing system. Singing performance is a direct result of experience and learning, which includes the ability to hold notes longer with less breathing. The ratio of acoustic and aerodynamic voice parameters is important as it indicates whether phonation has been produced with as little effort as possible. Vocal phonetic exercises have a therapeutic effect on the source of the voice by giving the muscles of the larynx and breathing a graceful, toning, long isometric workout with very gentle dynamics. An important factor in mastering the culture of vocal pronunciation is knowledge in the field of phonetic transcription. Professional singers must constantly work, maintain or restore the condition of the muscles of the larynx to avoid the so-called static balance. If you consider a singer as an athlete who needs strength, endurance, timing and agility exercises, then the phonetic method is an important ingredient in a vocalist's training regimen.

Key words: vocal, singer, exercise, phonetic method, articulation, voice.

Вступ. Загальновідомо, що використання вокальних вправ є актуальним у педагогічному процесі не тільки щодо вокалістів, співаків. Їх застосовують у безмежній кількості навчальних закладів, а також навіть у медичній сфері людської діяльності. Безумовно, професіонали, постійно працюючи над вдосконаленням свого голосу, задіють у процесі роботи над ним різноманітність спектра вправ, серед яких багато таких, що представлені у фонетичному методі підготовки спі-

вака. Сучасна національна наукова думка має вагомий досвід у вирішенні питань із теми, що розглядається. Так, взаємодії вокального та методичного компонентів у процесі професійної підготовки вчителя музики присвячено дослідження Л. Василенко [2], методи вокального навчання у класі сольного співу розглянуто О. Вознюк [3], М. Колос [6], О. Стахевич [8], Л. Тоцькою [9]. Інноваційні аспекти вокально-методичної підготовки майбутнього педагога-музиканта й інтерактивні мето-

дичні підходи вокальної підготовки до практики навчання естрадного співу описано у працях Н. Гунько [4] й О. Ушакової [10].

В. Антонюк [1], О. Данильчук [5] у своїх наукових розвідках довели актуальність використання фонетичного методу та накреслили подальший науковий шлях дослідженням даної методико-педагогічної галузі.

Іноземні науковці відобразили своє бачення використання вокальних вправ не тільки з позиції педагогічного кута зору. Наприклад, K. Abbott, N. Li, R. Branski та інші вважають, що голосові вправи можуть послабити гостре запалення голосових складок [11]. Систематичний огляд впливу вправ на вокальні функції зробили V. Angadi, D. Croake, J. Stemple [12]. Вирішенню складних завдань вокального напрямку присвячено роботи [13; 16; 18; 19]. R. Milbrath та N. Solomon показали, що вправи з голосовою розминкою знімають голосову втому [14]. J. Stemple, L. Lee, B. D'Amico та B. Pickup доведено ефективність вокальних вправ як методу покращення голосоутворення [17].

«Фонетичний метод використовують у вокальній педагогіці як один із засобів впливу на звучання голосу. Відомо, що кожна фонема, склад чи слово цілісно організовують роботу всього голосового апарату. Найменші зміни артикуляційного складу тієї самої фонем створюють вже нові акустичні й аеродинамічні зміни, що позначаються на тембрі голосу. Фундаментальним принципом фонетичного методу розвитку співацького голосу є голосові сигнали домовної комунікації. Критеріями фонопедичного методу є акустична ефективність (сила звуку), енергетична економність (спів без шкоди для виконавця), біологічна доцільність (передача голосом емоцій). Фонетичний метод ґрунтується на активній роботі артикуляційних органів – частини голосового апарату» [3, с. 33].

Мета статті – на основі згаданих вище наукових джерел і особистого педагогічного досвіду авторки дослідження описати вагу вокальної підготовки з використанням фонетичного методу.

Матеріали та методи. У процесі даного дослідження авторкою було використано метод структурного аналізу системи сучасної зарубіжної вокально-педагогічної літератури, починаючи з її загального огляду та деталізації саме тих аспектів, що притаманні використанню фонетичних вправ в ієрархії вдосконалення вокальних прийомів співаків і майбутніх вокалістів. Методом синтезу отриманої інформації в результаті структурного аналізу було складено єдину практично значущу концепцію, яка стала узагальненням щодо вокальної підготовки з використанням фонетичних вправ на заняттях з вокалу.

Результати. Загальновідомо, що мета професійного співака – вразити слухачів балансом між художніми, естетичними особливостями співу й ефективним використанням фізіологічної вокальної системи людини. Вдале використання бази повітряного потоку, активності м'язів гортані та суперпозиції розміщення тону являє собою ефективну співочу систему. Однак, як відзначають науковці, бажана якість голосу часто вимагає

надзвичайно гучного звуку, динамічних рівнів і резонансних якостей конкретної техніки або школи [15].

Ефективність співу є прямим результатом досвіду та навчання, яке включає в себе вміння тримати довше ноти з меншим диханням. Важливим є співвідношення акустичних і аеродинамічних голосових параметрів, які вказують, чи виробляється фонація з якомога меншими зусиллями.

Дж. Сабол, Л. Лі та Дж. Стемпл порушили питання щодо того, які типи вправ будуть корисними для розвитку ефективного співочого голосу. «Загальновідомо, що практика багатьох співаків містить велику кількість ротаційних висхідних гам і багато типів ізотонічної, квітчастої гами, над якими треба працювати. У співочому світі є загальна згода, що існує тісний зв'язок між технікою звукового вокалу, якого навчали старі італійські майстри, та їхньою важкою опорою на «ізометричні» вправи, як-от *messa di voce* (конкретна частота або висота звуку, тобто починається із *crescendo*, витримується на динамічному рівні *forte* та закінчується *diminuendo*). Ізометричні вправи відрізняються від ізотонічних або каліброваних вправ тенічного типу, оскільки вони засновані на одиночних максимальних скороченнях груп м'язів, якими скорочення підтримується протягом періоду кількох секунд без руху. У контрасті, кінетичні або ізотонічні вправи дозволяють м'язу змінювати довжину дуже повільно, а гімнастика – це вправи, які складаються із численних коротких м'язових скорочень» [15, с. 27].

Авторкою даної статті також було спостережено, що підвищеною турботою про догляд за голосом є використання тихого співу, який являє собою практичну техніку в догляді за фізіологією вокаліста.

Іноземні науковці поставили великий за обсягом експеримент тому, що турбота за голосом людини потребує більш детального вивчення. Дж. Сабол, Л. Лі та Дж. Стемпл встановили собі за мету визначити вплив програми вокальних вправ, відомої як вправи на вокальні функції, на конкретні параметри голосоутворення підготовлених співаків. Вправи на вокальні функції – це серія голосових маніпуляцій, які були розроблені для зміцнення ларингеальної мускулатури та для полегшення ефективного голосу складчастої вібрації.

Вокальні фонетичні вправи впродовж експерименту мали терапевтичний ефект на джерело голосу, вплинули шляхом надання м'язам гортані та диханню витончених, підтяжних тривалих ізометричних тренувань із дуже м'якою динамікою. Отже, було забезпечено координацію багатьох аспектів діяльності м'язів гортані та репетицію низки пов'язаних із фонетикою дій.

Усі, хто брав участь в експерименті, проходили регулярні щотижневі уроки співу зі своїми голосовими педагогами. Результати показали, що відбулися достовірні позитивні зміни показників голосової функції експериментальної групи від щоденного додавання вправ на вокальні функції до їхнього звичайного режиму занять співом. Первинні фізіологічні ефекти голосової функції вправи відображалися у зміні гучності фонації, швидкості повітряного потоку та максимальному часі фонації [15].

Багато педагогів співу використовують лише деякі голосні для розвитку співочого голосу, несвідомо співвідносять резонансні чинники з вибором голосних, віддають перевагу таким, які поєднують «рядкові» резонатори, що підсилюють співану мову набагато разів більше її гучності [15, с. 33].

Вибір голосних, які використовуються у вправах на вокальні функції, пов'язаний із фонетикою. Фонетика – наука, що вивчає закони сполучення та чергування звукових одиниць мови.

«Сучасна українська вокальна орфоепія базується на нормах літературної вимови, визначеної від часів І. Котляревського, та відрізняється від мовної завдяки особливостям співацької редукції, умовам утворення голосних, знаковій специфіці музичної нотації тощо» [1, с. 7].

«Саме принцип складоділення і є наріжним каменем засад вокальної орфоепії, як важлива обставина, що сприяє виробленню плавного голосоведіння. Отже, особливістю складоподілу у вокальній вимові є спеціальне відкривання складів, навіть тих, які є закритими, згідно із правилами мовної орфоепії. Наприклад: «Ся-дем у-ку-по-поч-ці тут під ка-ли-но-ю» – мовний складоподіл; «Ся-де-му-ку-по-чці-ту-тпі-дка-ли-но-ю» – складорозподіл, що відповідає вимогам вокальної вимови» [1, с. 8].

Спостережено, що початкове використання голосного [i] у режимі вправ, досліджених Дж. Саболом, Л. Лі та Дж. Стемплом, спричиняє розміщення вперед і готує голосовий механізм для ефективного закриття голосової щілини протягом решти вправ на заокруглених [o]. [o] є таким, що використовується через його невелику округлість, що дозволяє в нижньому положенні гортані менше ніж за [aп/u/] і більше, ніж для [ɛ] або [a]. Відношення між положенням голосного, довжиною голосового тракту та губою округлення відображено як симптоми таких, як розбіжність реєстру, що було виявлено в усіх експериментальних суб'єктах. Виявлено функціональну потребу в покращенні балансу між групами тиреаритеноїдних / перстнещитовидних м'язів та їх коактивованими м'язами. Існує думка, що такі вправи,

як глісандо або ковзання, потребують антагоністичного балансу між функцією перстнещитоподібної та щитовидно-аритеноїдної груп м'язів [15].

Професійні співаки повинні постійно працювати, підтримувати або відновлювати стан м'язів гортані, щоб уникнути так званого статичного балансу, який виникає, якщо «будь-який м'яз напружується настільки бездіяльно, або якщо будь-який хрящ стає настільки скріпленим, що нове налаштування неможливе без «поламки»» [15, с. 35].

Якщо розглядати співака як спортсмена, якому потрібні вправи на силу, витривалість, час і спритність, то фонетичний метод є важливим інгредієнтом у режимі тренувань вокаліста.

Висновки. У результаті проведеного дослідження дійдено таких висновків. Вдале використання бази повітряного потоку, активності м'язів гортані та суперпозиції розміщення тону являє собою ефективну співочу систему. Ефективність співу є прямим результатом досвіду та навчання, яке включає в себе вміння тримати ноти довше з меншим диханням. Важливим є співвідношення акустичних і аеродинамічних голосових параметрів, які вказують, чи виробляється фонація з якомога меншими зусиллями.

Вокальні фонетичні вправи справляють терапевтичний ефект на джерело голосу шляхом надання м'язам гортані та диханню витончених, підтяжних, тривалих ізометричних тренувань із дуже м'якою динамікою. Отже, спостережено координацію багатьох аспектів діяльності м'язів гортані з репетицією низки пов'язаних з фонетикою дій. Описано достовірні позитивні зміни показників голосової функції від щоденного додавання вправ фонетичного методу на розвиток вокальних функцій до звичайного режиму занять співом. Важливим чинником опанування культури вокальної вимови є знання з галузі фонетичної транскрипції.

Застосування вокальних вправ фонетичного методу слугує відправною точкою для досліджень, спрямованих на аналіз конкретних вокальних вправ, які допоможуть співакові підтримувати оптимальну вокальну ефективність, позбавлену артикуляційних вимог.

Література:

1. Антонюк В. Орфоепія у художньому співі. Київ : Українська ідея, 1999. 24 с.
2. Василенко Л. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2003. 20 с.
3. Вознюк О. Методи вокального навчання в класі сольної співу. *Педагогічна освіта*. 2016. С. 31–34.
4. Гунько Н. Інноваційні аспекти вокально-методичної підготовки майбутнього педагога-музиканта. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія «Педагогічні науки». 2017. № 155. С. 51–55.
5. Данильчук О. Актуальність фонетичного методу в процесі виховання співака виконавця. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С. 53–56.
6. Колос М. Методичні аспекти вокальної підготовки майбутнього вчителя музики. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-мельницький державний педагогічний університет імені Г. Сковороди»*. Педагогіка. Психологія. Філософія. 2015. Вип. 36. С. 60–68.
7. Методи формування вокальної майстерності на основі резонансного співу / Н. Павлюк та ін. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 55. Т. 3. С. 100–104.
8. Стахевич О. Основи вокальної педагогіки. Ч. 1 : Природно-наукові теорії сольної співу : Курс лекцій. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2002. 92 с.
9. Тоцька Л. Методичні засади удосконалення вокальної підготовки майбутніх учителів музики : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 24 с.

10. Ушакова О. Інтерактивні методичні підходи вокальної підготовки до практики навчання естрадному співу. *Академічні візії*. 2022. № 8–9. С. 3–17.
11. Vocal exercise may attenuate acute vocal fold inflammation / K.V. Abbott et al. *Journal of Voice*. 2012. № 26 (6). P. 814–824.
12. Effects of vocal function exercises: A systematic review / V. Angadi et al. *Journal of Voice*. 2019. № 33 (1). P. 124–137.
13. Semioccluded vocal tract exercises : literature review / C.A. Cielo et al. *Revista CEFAC*. 2013. № 15. P. 1679–1689.
14. Milbrath R.L., Solomon N.P. Do vocal warm-up exercises alleviate vocal fatigue? *Journal of Speech Language and Hearing Research*. 2003. Vol. 46. P. 422–436.
15. The value of vocal function exercises in the practice regimen of singers / J.W. Sabol et al. *Journal of Voice*. 1995. № 9 (1). P. 27–36.
16. Vocal function exercises for presbylaryngis: a multidimensional assessment of treatment outcomes / C. Sauder et al. *Annals of Otolaryngology, Rhinology & Laryngology*. 2010. № 119 (7). P. 460–467.
17. Efficacy of vocal function exercises as a method of improving voice production / J.C. Stemple et al. *Journal of voice*. 1994. № 8 (3). P. 271–278.
18. Tamplin J. A pilot study into the effect of vocal exercises and singing on dysarthric speech. *Neuro Rehabilitation*. 2008. № 23 (3). P. 207–216.
19. The impact of vocal warm-up exercises on the objective vocal quality in female students training to be speech language pathologists / K.M. Van Lierde et al. *Journal of Voice*. 2011. № 25 (3). P. 115–121.

References:

1. Antoniuk, V. Orfoepiia u khudozhnomu spivi [Orthoepy in artistic singing]. K.: Ukrainska ideia, 1999. 24 s. [in Ukrainian].
2. Vasylenko, L.M. Vzaiemodiia vokalnogo i metodychnoho komponentiv u protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky [The interaction of vocal and methodical components in the process of professional training of the future music teacher] : avtoref. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv, 2003. 20 p. [in Ukrainian].
3. Vozniuk, O. Metody vokalnogo navchannia v klasi solnogo spivu [Methods of vocal training in the class of solo singing]. *Pedahohichna osvita*. 2016. S. 31–34 [in Ukrainian].
4. Hunko, N.O. Innovatsiini aspekty vokalno-metodychnoi pidhotovky maibutnoho pedahoha-muzykanta [Innovative aspects of vocal-methodical training of the future teacher-musician]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Seriia "Pedahohichni nauky"*. 2017. № 155. S. 51–55 [in Ukrainian].
5. Danylchuk, O. Aktualnist fonetychnoho metodu v protsesi vykhovannia spivaka vykonavtsia [The relevance of the phonetic method in the process of educating a singer-performer]. *Molodyi vchenyi*. 2019. № 10 (74). S. 53–56 [in Ukrainian].
6. Kolos, M.H. Metodychni aspekty vokalnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky [Methodical aspects of vocal training of the future music teacher]. *Humanitarnyi visnyk Derzhavnoho vyshchoho navchalnoho zakladu "Pereiaslav-melytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. H. Skorovody"*. *Pedahohika. Psykholohiia. Filosofiia*. 2015. Vyp. 36. S. 60–68 [in Ukrainian].
7. Pavliuk, N.M., Pavlichuk, V.I., Mishchenko, Z.O. Metody formuvannia vokalnoi maisternosti na osnovi rezonansnogo spivu [Methods of forming vocal skills based on resonant singing]. *Innovatsiina pedahohika*. 2023. Vyp. 55. T. 3. S. 100–104 [in Ukrainian].
8. Stakhevykh, O.H. Osnovy vokalnoi pedahohiky. Ch. 1: Pryrodno-naukovi teorii solnogo spivu. Kurs lektsii [Fundamentals of vocal pedagogy. Part 1: Natural and scientific theories of solo singing. Course of lectures]. Sumy : SumDPU im. A.S. Makarenka, 2002. 92 s. [in Ukrainian].
9. Totska, L.O. Metodychni zasady udoskonalennia vokalnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzyky [Methodical principles of improving the vocal training of future music teachers] : avtoref. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv, 2010. 24 p. [in Ukrainian].
10. Ushakova, O.A. Interaktyvni metodychni pidkhody vokalnoi pidhotovky do praktyky navchannia estradnomu spivu [Interactive methodical approaches of vocal training to the practice of teaching pop singing]. *Akademichni vizii*. 2022. № 8–9. S. 3–17 [in Ukrainian].
11. Abbott, K.V., Li, N.Y., Branski, R.C., Rosen, C.A., Grillo, E., Steinhauer, K., & Hebda, P.A. (2012). Vocal exercise may attenuate acute vocal fold inflammation. *Journal of Voice*, 26 (6), pp. 814–824 [in English].
12. Angadi, V., Croake, D., & Stemple, J. (2019). Effects of vocal function exercises: A systematic review. *Journal of Voice*, 33 (1), pp. 124–136 [in English].
13. Cielo, C.A., Lima, J.P.D.M., Christmann, M.K., & Brum, R. (2013). Semioccluded vocal tract exercises: literature review. *Revista CEFAC*, 15, pp. 1679–1689 [in English].
14. Milbrath, R.L., & Solomon, N.P. (2003). Do vocal warm-up exercises alleviate vocal fatigue? *Journal of Speech Language and Hearing Research*. Vol. 46. pp. 422–436 [in English].
15. Sabol, J.W., Lee, L., & Stemple, J.C. (1995). The value of vocal function exercises in the practice regimen of singers. *Journal of Voice*, 9 (1), pp. 27–36 [in English].
16. Sauder, C., Roy, N., Tanner, K., Houtz, D.R., & Smith, M.E. (2010). Vocal function exercises for presbylaryngis: a multidimensional assessment of treatment outcomes. *Annals of Otolaryngology, Rhinology & Laryngology*, 119 (7), pp. 460–467 [in English].

17. Stemple, J.C., Lee, L., D'Amico, B., & Pickup, B. (1994). Efficacy of vocal function exercises as a method of improving voice production. *Journal of voice*, 8 (3), pp. 271–278 [in English].
18. Tamplin, J. (2008). A pilot study into the effect of vocal exercises and singing on dysarthric speech. *Neuro Rehabilitation*, 23 (3), pp. 207–216 [in English].
19. Van Lierde, K.M., D'haeseleer, E., Baudonck, N., Claeys, S., De Bodt, M., & Behlau, M. (2011). The impact of vocal warm-up exercises on the objective vocal quality in female students training to be speech language pathologists. *Journal of Voice*, 25 (3), pp.115–121 [in English].